

Zayi Edilen Boş Çek Yapraklarının Mahkeme Tarafından İptaline Karar Verilip Verilemeyeceği Üzerine Bazı Düşünceler

Dr. Sefer Oğuz*

Öz

6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda bono ve poliçeye ek olarak çek de kambiyo senedi olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, Türk hukukunda boş çek yapraklarının sadece bankalar tarafından basılacağı veya bastırılacağı düzenlenmiştir. Çek hesabı sahibine bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutar açısından, boş çek yapraklarının teslim edilmesiyle gayri nakdi kredi açıldığı kabul edilir (Çek Kanunu m. 3/3). Böylece çek yapraklarının basılarak hesap sahibine teslim edilmesine hukuki bir sonuç bağlanmış bulunmaktadır. Fakat söz konusu boş çek yapraklarının hukuki niteliği belirli değildir. Bu çalışmada boş çek yapraklarının kaybı halinde, iptal davası açılıp açılmayacağı ele alınmıştır. Doktrinde boş çek yapraklarının zayi edilmesi halinde iptal davası açılıp açılmayacağı konusu tartışmalıdır. Yargıtay kararlarında ortaya konan çözüm yönteminin doktrinde eleştirildiği görülmektedir. Bu amaçla öncelikle çekin hukuki niteliği tartışılacak, ikinci olarak unsurları tam bir çekin iptaline ilişkin hususlar değerlendirilecek, son başlık altında ise unsurları eksik bulunan bir çek olarak nitelendirilmesi gerektiğini düşündüğümüz boş çek yaprağının iptali sorunu üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Banka, Kıymetli Evrak, Kambiyo Senedi, Çek, Çek İptal Davası.

JEL Sınıflaması: K12, K22.

Some Remarks About Blank Check Forms; Whether the Cancellation By Court Is Possible In Case of Lost

Abstract

Check is legalized as a bill of exchange besides promissory note and letter of exchange in Turkish Commercial Code numbered 6102. In Turkish law, the law maker has only given the authority to print or give order to print check books to the banks. As soon as a check book is delivered to an account holder of a Bank it is accepted that an irrevocably non cash loan is made between the Bank and the customer (Check Law Art. 3/3). Therefore, a blank check form to be printed and delivered to the account owner has its legal effect. The aforementioned check forms legal qualifications are unspecific. The subject of this article is that whether it is possible to bring an action for cancellation of the blank check forms in case those check forms are lost. This issue is controversial in Turkish Law doctrine. The Supreme Court's rule for resolution to this problem is criticized by the doctrine. For that matter, first of all a checks legal qualification than cancellation of a check in due form and lastly cancellation of a blank check form, which we think it should be considered as a check lack of necessary elements, will be discussed.

Keywords: Bank, Negotiable Instrument, Bill of Exchange, Blank Check Form, Check Cancellation Action.

JEL Classification: K12, K22.

* Şekerbank T. A. Ş. Hukuk Baş Müşaviri.

I. Giriş

Çek, kaynağı bakımından Türk hukukunda iki ayrı yasal düzenlenmeye konu olmuştur. Bunlardan ilkinde çek, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu'nda (TTK) Kambiyo Senetleri başlığı taşıyan Dördüncü Kısımın Üçüncü Bölümde, kambiyo senetlerinin üçüncü üyesi olarak 780 ile 818. maddeler arasında toplam 39 maddede tanzim edilmiştir. Bu maddelerden 38'i doğrudan çeke ilişkin hükümleri tanzim ederken, 37 madde için poliçeyi düzenleyen hükümlere atıf yapılmıştır (TTK m. 818/I-s).

Çek hakkında ikinci düzenleme ise, 5694 sayılı Çek Kanunu'dur (ÇekK). Kanun koyucunun ÇekK'de hüküm bulunmayan hallerde genel hükümlerin uygulanacağı şeklindeki ifadesiyle, ÇekK'nin TTK'ya nazaran özel bir kanun olduğuna vurgu yaptığı söylenebilir (ÇekK m. 1/2).

TTK açısından vadeli olarak düzenlenebilen poliçe ve bono birer kredilendirme aracı iken, görüldüğünde ödemesi gereken çek bir ödeme (tediye) aracı olarak tasarlanmıştır¹. Başka bir deyişle çek para borçlarının ödenmesinde kullanılır². Bu nedenle, çekin nitelikli bir havale ilişkisi olduğu öğretilde ittifakla kabul görmektedir (Karayalçın, 1970, s. 262; Öztan, 1997, s. 1033; Kendigelen, 2007, s. 35; Reisoğlu, 2011, s. 39; Bozer/Göle, 2013, s. 150; Arslan/Kayanççek, 2010, s. 22). Bu itibarla, çeklerin ödenmesi için takası dışında, poliçede kabul eden muhatap veya bonoda ödeme vaadinde bulunan borçluda olduğu gibi çekin muhatap bankaya ibrazı gerekmektedir.

Borçlu ile alacaklı arasında uzun mesafe bulunması halinde kambiyo senetleri bankalar vasıtasıyla tahsil edilmektedir. Bu kambiyo senetleri banka şubelerine posta veya kargo ile gönderilmektedir. Bu gönderme sürecinde veya ibraz sonrasında kambiyo senetlerinin kaybolması olaylarıyla karşılaşılmalıdır. Benzer şekilde, tahsile veya örtülü rehin cirosu ile teminata verilen çekler şubede veya takas merkezlerinde kaybolabilmektedir.

Özellikle, zayi olan bir çekin ödenmesi için takas odasına ibrazı (TTK m. 798) halinde, muhatap banka sadece sistem üzerinden veya şüphelenmesi halinde fotokopi üzerinden inceleme yapabilmektedir. Bu durum kötü niyetli hamillerin çeki nakde çevirmesini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle, çek kullanımının yaygınlığı ve buna getirilen takas odasına ibraz gibi teknolojik çözümler, çek ile çeki inceleyen banka çalışanı arasında mesafe koymaktadır. Bu durum, çekin şekil şartlarını, cirolar arasında muntazam bir teselsülün olup olmadığını ve özellikle keşideci imzasının sıhhatini incelemekle sorumlu banka çalışanlarını zor durumda bırakabilmektedir. Dolayısıyla, çekin zıyaı nedeniyle iptali diğer kambiyo senetlerine nazaran daha fazla önem arz etmektedir.

Bankacılık uygulamasında, imza karşılığında teslim edilen çek koçanlarındaki yaprakların her biri için sistem kaydı yaratılmakta ve bu kayıt üzerinden çekler takip edilmektedir. Bu çeklerin bankanın ödemekle zorunlu olduğu tutar kadar kısmı ya çek hesabı sahibi tarafından nakit olarak hesaba depo edilmekte ya da bu tutar kadar gayri nakdi kredi açılmaktadır³. Çek, çekin şubeye veya takasa ibraz edilmesi suretiyle işleme alınmaktadır. Çek ödendiğinde veya çekin iptaline mahkeme tarafından karar verildiğinde açılan gayri nakdi krediden bankanın ödemekle zorunlu olduğu tutar düşülmektedir. Ancak, çeke karşılıksız işlemi yapılması halinde, bankanın ödemekle zorunlu olduğu tutarı ödemesiyle birlikte, gayri nakdi kredi nakdi krediye dönüşerek, bankanın alacağı haline gelmektedir. Bu işlemin sonucunda, yapılan karşılıksız işlemi Merkez Bankasına bildirilmektedir. Bununla birlikte, çeklerin muhataba ibraz edilmeden haricen ödenmesi de söz konusu olabilmektedir. Bu durumda, bankanın ödemekle zorunlu olduğu tutar kadar gayri nakdi krediden düşülmek için, çekin bankaya teslim edilmesi istenmektedir.

Bir hukuki müessese kanunlaşırken veya ilga edilirken bütün tarafların menfaatlerini dikkate almak lazımdır. Rıza hilafında elinden çıktığı beyanı ile ödemenin durdurulması hakkının keşidecinin elinden 5838 sayılı Kanunla⁴ alınması ve TTK'da bu hakka yer verilmemesi, gerçekten rızası hilafına çekini zayi edenlerin menfaatlerini savunmasız bırakmıştır. Bu itibarla, çek üzerinde, senet hamilinin menfaatleri olduğu kadar keşideci ve muhatap bankanın menfaatlerinin de korunması icap eder.

Bu çalışmamızda unsurları eksik çek yapraklarının iptaline karar verilmesi ile bu iptal kararının da iptaline karar verilmesi hususları üzerinde durulacaktır. Bununla birlikte, unsurları eksik veya boş olarak kaybedilen çek yapraklarının mahkeme kararı ile iptal edilip edilemeyeceği sorusuna cevap aranacaktır.

II. Çekin Hukuki Niteliği

TTK m. 645'de verilen kıymetli evrak tanımı aşağıdaki şekildedir.

“Kıymetli evrak öyle senetlerdir ki, bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemeyeceği gibi başkalarına da devredilemez.”

Doktrinde çekin kambiyo senedi olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Bir görüşe göre çek kambiyo senedi değildir. Zira, Türk hukukunda “*kambiyo taahhüdü*” ifadesi MK m. 429, 462, BK m. 113, 504, 547 ile 551 ve TTK m. 1070/4 ile 1105/l'te geçmektedir. İsviçre hukukunda bu hükümleri karşılayan maddelerde bu ifade ile kast edilen bono ve poliçedir. Bu hükümlerde “kambiyo taahhüdünde bulunmak” ifadesiyle kastedilen, kredi işlemini kapsayan bono veya poliçe ile borç altına girmektir (Karayalçın, 1970, s. 40). Aynı yönde savunulan diğer görüş ise, “*çek kambiyo senedi değildir” yönündedir* (Kalpsüz, 1981, s. 219). Hatta bir görüşe göre “*çekte kambiyo taahhüdü hiç yoktur. Çek bakımından gündeme gelebilecek tek bir kambiyo taahhüdü avaldır*” [Ülgen(Helvaci/Kendigelen/Kaya), 2013, s. 89]. Ayrıca, poliçe kabul eden muhatap veya bonoda düzenleyen borçlu gibi çekte doğrudan bir borç ikrarını söz konusu değildir (Can, 1998, s. 67). Bu görüşün, Cenevre Yeknesak Kurallarının aynısını benimseyen İsviçre hukuku ve çekin bu ülkedeki düzenleme tarzı ile ödeme aracı olması fonksiyonu bakımından tutarlı olduğu söylenebilir. Ancak, çek düzenlemesinin temelinde kambiyo ilişkisi olmadığının kabulü üzerine, bu senet üzerine verilen avalın kambiyo taahhüdü olduğu görüşüne katılmak mümkün değildir. Zira, aval kanunen ve fiziken kambiyo senedine bağlı şahsi bir teminattır. Bu itibarla açık poliçe, bono veya çek hariç, aval şeklen dahi olsa önceden var olan kambiyo senedi borçlusu lehine verilebilir.

Bu görüşü savunanların temel gerekçesi, çekin İsviçre hukukunda düzenlendiği yer dışında kredi fonksiyonunu içermeyen asli fonksiyonunun ödeme aracı olması noktasında toplanmaktadır. Görüldüğünde⁵ ödenecek bir senet olması ile faizin şart koşulamaması (TTK m. 786) ve buna aykırı kayıtların yazılmamış sayılacağı hükmü çekin bir ödeme aracı olarak vasıflandırılmasını haklı kılmaktadır (TTK m. 795/l). Bununla birlikte, ibraz süresi hukuki anlamda bir vade değildir. Bu itibarla, çek hamilinin ileri tarihli çekin zilyetliğine geçmesinden itibaren çeki ibraz etmesinde, yasal bir engel bulunmamaktadır. İleri tarihli çekin ibrazında ödenebilir olması, bunların dahi vadeli senet gibi işlem görmesine ve kredi aracı gibi kullanılmasına engel teşkil eder (Tandoğan, 1981, s. 74).

Karşı görüşü savunanlar ise, çekin Türk hukukunda kambiyo senedi olduğunu şu gerekçelerle savunmaktadır. Bu görüşlerden ilki, kanun koyucunun çeki, TTK'nun üçüncü kitabının “Kambiyo Senetleri” başlığını taşıyan dördüncü kısmın altında üçüncü bölümde düzenleyerek bir tercih yaptığı yönündedir [Kalpsüz(Çelebican/Erem), 1974, s. 44; Öztan, 1997, s. 1024; Bozer/Göle, 2013, s. 149; Poroy/Tekinalp, 2013 s. 292]. Çekin düzenlendiği özel hükümler dışında TTK m. 818/l-s hükmü ile poliçe hükümlerine atıf yapılması da kanun koyucunun bilinçli bir tercihi olduğunu göstermektedir (Poroy/Tekinalp, 2013, s. 295).

Nitekim, kanun koyucu çeki kambiyo senedi olarak bilinçli bir şekilde düzenlediğini 06.03.1965 tarih ve 538 sayılı kanunla İcra İflas Kanunu'nda yaptığı değişikliklerle bir kez daha göstermiştir (Kınacıoğlu, 1999, s. 79; Kendigelen, 2007, s. 23).

Türk hukukunda çekin iki gerekçe ile kambiyo senedi olarak kabul edilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu gerekçelerden ilki, kanun koyucunun çeki doğrudan bir kredi aracı olarak düzenleme amacı olmasa da ileri tarihli (*posta date*) çek keşidesine imkan tanımasıdır (Bu konuda bkz. Tandoğan, s. 63-94; Kalpsüz/Çelebican/Erem, s. 105; Boyacıoğlu/Dülger, 2011, s. 321-322). Buna göre çek keşidecisi, lehtar ile vade konusunda anlaşarak düzenleme gününden farklı ileri bir tarih belirlemek veya tanzim yerini farklı bir kıtadaki şehir göstermek suretiyle çek düzenleyebilir. Böylece çekin asli fonksiyonu ödeme iken arızı olarak çek bir kredi aracına dönüşebilir [Çelebican (Kalpsüz; Eren), s. 19; İnan, 1981, s. 101].

Diğer gerekçe ise, kanun koyucunun İİK'unda yaptığı düzenlemelerle bilinçli bir tercihte bulunarak çeki kambiyo senedi olarak kabul etmesidir. Güven ihtiyacının bir sonucu olarak diğer kambiyo senetleri gibi çekteki mündemiç hakkın doğumu, tedavülü ve sona ermesi sıkı yazılı şekil şartlarına bağlanmıştır. Ayrıca, kanun koyucu geçerli bir çekin varlığı için sadece TTK'nda belirtilen lüzumlu unsurları taşıyan senedin varlığını şart koşturmuştur (TTK m. 783/I-son cümle; ÇekK m. 2/9). Burada amaç, çekin sürat ve emniyet içinde tedavül etmesini sağlamaktır⁶.

Kanun koyucunun yaptığı kıymetli evrak tanımından hareketle, çekte mündemiç olan hakkın doğması için üç kavramsal unsurun birlikte gerçekleşmesi gerektiği anlaşılmaktadır (Poroy/Tekinalp, 2013, s. 21). Bu unsurlar, borçlanma ehliyetine sahip keşidecinin (TTK m. 670) borçlanma iradesini somutlaştıracağı senedin varlığı, hakkın bu senede kanunda öngörülen biçimde yerleşmesi ve senede yerleşen bu hakkın bir alacaklısının olmasıdır.

A. Hakkın Mündemiç Olacağı Senet

Senet, yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere kıymetli evrak hukukunun esaslı bir unsurdur. Çekte de mündemiç hakkın doğmasının ön şartı olarak düzenleyenin irade beyanının kanunda öngörülen şekil şartlarına göre somutlaşacağı bir senede ihtiyaç vardır.

Senet kavramından borçlunun ikrarını içeren beyanın yazılı olarak somutlaştığı kağıt veya bu işlevi gören diğer bir taşıyıcı materyal anlaşılır. Kambiyo senetleri açısından senedin, metin yazmaya ve düzenleyenin elle atılan imzasını kalıcı olarak barındırmaya (tutmaya) uygun taşıyıcı materyal olması gerekir (TTK m. 756/I; 818/I). Zira, metin yazılması mümkün olan elektronik taşıyıcı materyaller üzerinde borçlunun irade beyanı somutlaştırılabilir, elle imza atılması uygun olmadığından çek, bono veya poliçe düzenlenmesi mümkün değildir (TTK m. 1526/I). Benzer şekilde, elektronik çek veya “e-checks” elle imzanın atıldığı fiziki materyal içermediklerinden kambiyo senedi olarak vasıflandırılabilmesi mümkün değildir⁷.

Uygulamada karşılığın tutulacağı banka ile çek düzenleyecek kişi arasında yazılı çek sözleşmesi yapılmaktadır (TTK m. 783). Bu sözleşmenin gereği olarak, çek hesabı sahibi boş çek yaprakları kullanılmak suretiyle kambiyo taahhüdünde bulunmak imkanına kavuşmaktadır. Ayrıca, matbu olarak teslim edilen boş çek yapraklarının kullanılması hamiller nazarında bankanın ödemekle zorunlu olduğu tutarın ödeneceğine dair *prima facie* güven yaratmaktadır.

Kanun koyucu, çek defterlerini basmaya veya bastırmaya sadece bankaları yetkili kılmıştır (ÇekK m. 2/5). Başka bir deyişle, diğer kambiyo senetlerinin aksine çek defterlerinin basılması konusunda bankalara münhasır yetki tanınmıştır. Bununla birlikte, doktrinde haklı olarak alelade bir kağıt üzerine lüzumlu ve alternatif lüzumlu unsurların bulunduğu senedin,

çek olarak kabul edileceği savunulmaktadır [Karayalçın, 268; Kalpsüz (Çelebican/Erem), 1974, s. 48; Öztan, 1997, s. 1066; Yasaman, 1998, s. 225; Bozer/Göle, 2013, s. 156]. Çek sözleşmesinin bulunmamasının, çekin geçerliliğini etkilemeyeceği düzenlenmiştir (TTK m. 783). Bu görüşü, TTK m. 780'deki unsurları taşıması kaydıyla ÇekK ile getirilen baskı şeklinde bulunması gereken bilgilerin yer almamasının çekin geçerliliğini etkilemeyeceği hükmü de desteklemektedir (ÇekK m. 2/9).

Öte yandan, azınlık görüşü olarak bankalarca bastırılan çeklerin kullanılmasının bir geçerlilik şartı olduğu savunulmaktadır (Kayar, 2013, s. 180). Buna dayanak olarak çek defteri basmaya veya bastırmaya yetkili olanlar dışında, çek defteri basan veya bastırılara getirilen ceza hükmü gösterilmektedir (Reisoğlu, 2011, s. 106).

Biz, ÇekK m. 2/9'un lafzından ilk savunulan görüşün daha üstün tutulması gerektiğini düşünüyoruz. Bu noktadan hareketle, TTK m. 780'deki unsurları taşıması kaydı ile alelade kağıt üzerine düzenlenen çek geçerli olmalıdır. Ancak, ÇekK ile hamiline yazılı çeklerde bir istisna getirip getirilmediği tartışılmalıdır (ÇekK m. 7/9). Zira bu hüküm ile aksi davranışa her bir çek yaprağı için idari para cezası öngörülerek, hamiline düzenlenecek çeklerde hamil ibaresinin matbu yazıldığı yaprağın kullanılması mecburiyeti getirilmiştir. Ayrıca, bankalara matbu "hamiline" ibaresi taşımadığı halde hamiline yazılı çek düzenleyenleri Cumhuriyet Başsavcılığı ile Gelir İdaresi Başkanlığına bildirimde bulunma yükümlülüğü getirilmiştir (ÇekK m. 4/3). Kanaatimizce bu hükmün konuluş amacı TTK m. 780'deki unsurlara bir unsur daha eklemek olmayıp, çek ile yapılan ödemeler vasıtasıyla kayıt dışı ekonominin denetim altına alınmasına katkıda bulunmaya ilişkindir⁸ (Aynı yönde bkz. Kayar, 2013, s. 179). Bu konuda getirilen mecburiyeti, tıpkı çek yaprağında bulunması gereken hesap numarası ve bulunduğu şube adı, hesap sahibinin adı, vergi kimlik numarası, basıldığı tarih ve imzalayanın adı ve soyadı unsurları gibi ele almak gerekir. Bu itibarla, matbu hamiline yazılı çek yaprakları kullanılmadan TTK m. 780'deki unsurları taşıması kaydıyla alelade kağıt üzerine keşide edilen hamiline çekinde geçerli olduğu görüşüne katılmaktayız [Kendigelen (Ülgen/Helvaci/Kaya), 2013, s. 248; Bahtiyar, 2013, s. 132]. Zira, kanun koyucu çek anlaşması bulunmamasının, çekin geçerliliğini etkilemeyeceğini öngörmüştür (TTK m. 783). Böylece, ÇekK m. 2/6-9. fıkrasına aykırı olan işlemin geçerliliğinin sürdürmesine imkan verildiğinden hüküm "*lex minus quam perfecta*" (sadece cezai müeyyidesi olan hüküm) niteliğindedir (Arslan/Kayanççek, 2010, s. 178).

Kanaatimizce, çek anlaşmasının bulunmaması halinde bankanın bu çeki mutlak surette işleme almak mecburiyetinin söz konusu olmaması gerekir (Aynı yönde Pulaşlı, s. 259). Ancak, bankanın alelade kağıt üzerine yazılmış olan çeki işleme alıp, karşılıksız işlemi yapması veya ödemesi hallerinde, zımni olarak da kurulabilen (TTK m. 783/l) çek sözleşmesinin çekin keşide anından itibaren geçerli hale geleceği kanaatindeyiz.

Böyle bir ihtimalde, bankanın alelade kağıt üzerine keşide edilmiş bir çeke karşılıksız işlemi yapması halinde muhatap bankanın her çek yaprağı için yasal ödeme yükümlülüğü söz konusu olmayacaktır. Muhatap bankanın bu konudaki sorumluluğu, kendisi tarafından basılan veya bastırılan çek yaprakları kullanılarak düzenlenmesi halinde söz konusu olabilir (ÇekK m. 3/3). Kanun koyucu, bankanın yasal ödeme sorumluluğunun, hesap sahibi ile muhatap banka arasında boş çek yapraklarının teslimi sırasında yapılmış geri dönülemeyecek bir gayri nakdi kredi sözleşmesi hükmünde olduğunu kabul etmiştir (Bozer/Göle, 2013, s. 312).

B. Hakkın Senette Mündemiç Olması

Kambiyo senetleri borçlanma senetleridir (TTK m. 670). Kambiyo senedine yerleşen haktan kasıt, bu ilişkideki obje olan paradır. Başka bir deyişle, kambiyo ilişkisinin, objesi olarak ifade ettiğimiz mündemiç hak mutlak surette bir parayı temsil eder. Bu nedenle, çeke

yerleşebilecek bu hakkın niteliği ile bu hakkın senetle bütünleştiği anın tespiti önem arz eder. Çünkü çek, hakkın senetle mündemiç olmasından sonra devir ve tedavül kabiliyeti kazanabilir. Bu durumun tek istisnasının açık çek olduğu söylenebilir (TTK m. 680). Ancak, açık çek olarak keşide edilmiş senet dahi ödeme için ibraz edilmeden önce lüzumlu unsurların tekemmül ettirilmesi gerekir.

1. Senette Mündemiç Olan Hakkın Niteliği

Kıymetli evrakın tanımından, senede ancak devir ve tedavül kabiliyeti olan hakların yerleşebileceği anlaşılmaktadır (TTK m. 645). Bu itibarla, senette bütünleşmek suretiyle ayrılmaz hale gelen hakkın, özel hukuk kapsamında değerlendirilebilen mameleki değer taşıması gerekir. Dolayısıyla, özel hukuk alanına ait kanunen devir edilmesi yasaklanmış bir hakkın yada kamu hukuku kapsamında ki bir hakkın kıymetli evraka yerleşmesi mümkün değildir (Öztan, 1997, s. 33; Öztürk (Dirikkan), 1990, s. 6; Kınacıoğlu, 1999, s. 12; Pulaşlı, 2012, s. 31). Çek, diğer kambiyo senetleri gibi bir para borcunun ödenmesini taahhüt eder. Ancak, kambiyo senetlerinden poliçe ve bononun öne çıkan fonksiyonu kredi olması, çekin öne çıkan fonksiyonu ise ibrazında para borçlarının ödenmesidir (TTK m. 671, 771, 780). Çek temsil ettiği hakkın türü bakımından bir para alacağı senedir. Bu yönüyle belirli bir parayı temsil eder. Bu anlamda, özellikle hamiline yazılı çekler paraya çok yaklaşıp. Ancak, yine de ödemenin çekle yapılacağı konusunda bir anlaşma yoksa alacaklı çeki kabule zorlanamaz (Öztan, 1997, s. 1034).

Egemenlik hakkının gereği para borçlarının ödenmesinde, ödenen ülkenin para birimi dikkate alınır (TBK m. 99/I). Bununla birlikte çek, ülke parası veya yabancı para birimlerinden birisi ile ödenmek üzere de keşide edilebilir. Çek bedeli, keşide ve ödeme ülkelerinde aynı adı taşıyan fakat değerleri birbirinden farklı olan para birimi ile gösterildiği takdirde, ödemenin yapılacağı ülkenin para birimi kastedildiği kabul edilir (TTK m. 802/IV). Ancak, çeki para dışında, aynı hak veya pay sahipliğinden doğan haklar konu olamaz.

2. Senette Mündemiç Hakkın Doğumu

Çekinde dahil olduğu kambiyo senetlerinde mündemiç olan hakkın doğduğu an bir takım teoriler ile açıklanmaya gayret edilmiştir [Bu konuda bkz. Arslanlı, 1954, s. 31-35; Öztan, 1997, s. 102-109; Kınacıoğlu, 1999, s. 27-32; Tekil, 1994, s. 28-29; Kalkan, 2004, s. 87-91; Poroy/Tekinalp, 2013, s. 55-65; Karahan(Arı/Bozgeyik/Ünal), 2013, s. 34-40]. Bu husus boş çek yaprağının iptale tabi tutulup tutulmayacağının belirlenmesi bakımından da önemlidir. Ancak, biz çekte mündemiç hakkın doğduğu anı çek kullanım pratiğini dikkate alarak tespit etmeye çalışacağız. Bu pratikte, mündemiç hakkın doğması için lüzumlu unsurları tam olan bir çekin imzalanması ilk lehtara düzenleyen tarafından teslim edilmesi aşamaları önem taşır. Çekte mündemiç hakkın doğması için öncelikle çekin imzalanmak suretiyle ilk hamile (lehtar) teslimi şarttır.

Çek de diğer kambiyo senetleri gibi keşidecinin para borcunu ödemesi yükümlülüğünü doğuran alım, kira, hizmet, istisna sözleşmesi, teminat ve hatır gibi bir temel ilişkiye dayanılarak düzenlenebilir [Öztan, 1997, s. 373; Kendigelen, 2007, s. 39; Ülgen (Helvacı/Kendigelen/Kaya), 2013, s. 86]. Başka bir deyişle, bu temel ilişki olmadan çek keşide edilmek suretiyle bir hak tesis edilmesi mümkün değildir (Reisoğlu, 2011, s.135). Ancak, çekte vücut bulan mündemiç hak bu temel ilişkiden tamamen bağımsızdır. Çekte mündemiç olan hakkın doğuşuna neden olan konu, borcun ödenmesinin şartı olarak yazılması durumunda senedin geçersizliğine neden olur (Öztan, 1997, s. 273). Bu itibarla, soyutluk ilkesinin gereği olarak, iyi niyetli hamile karşı çek metninden anlaşılmayan defiler ileri sürülemez (Poroy/Tekinalp, 2013; s.35).

Bununla birlikte, mündemiç hakkın doğması için keşidecinin lüzumlu unsurları tam bir çeki imzalayarak senedi lehtarına teslim etmiş olması şarttır. Senedin lehtara teslim edilmesi; sözlü, sadece senedin verilmesiyle zımni veya bir alt ilişkinin yazılı olduğu sözleşmede bir hükmün ifa edilmesi şeklinde olabilir. Öğretide, bu akit aynı (Arslanlı, 1954, s. 35), kambiyo oluşum (Poroy/Tekinalp, 2013, s. 67), geçirim (Oktay, 1986, s. 345), verme (Kınacioğlu, 1999, s. 31), teslim [Öztan, 1997, s. 112; Ülgen (Helvacı/Kendigelen/Kaya), 2013, s. 88; Karahan(Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal), 2013, s. 44)] sözleşmeleri olarak isimlendirilmiştir.

Farklı sözcüklerle isimlendirilen bu sözleşmenin niteliği de doktrinde tartışmalıdır. Bir görüşe göre, bu sözleşmenin içeriği her olayda değişiklik gösterebilir. Bu nedenle, sözleşmenin niteliği içeriğinde tesis edilen hakka ve mahiyetine göre tespit edilmesi gerekir (Kınacioğlu, 1999, s. 31; Poroy/Tekinalp, 2013, s. 68). Diğer bir görüşe göre, bu sözleşme borçlar hukuku kapsamında isimsiz bir sözleşmedir [Ülgen (Helvacı/Kendigelen/Kaya)], 2013, s. 88; [Karahan(Arı/Bozgeyik/Saraç/Ünal), 2013, s. 44)]. Nihayet üçüncü bir görüşe göre ise, bu sözleşme “*rıza+malın teslimi*” ile kurulan real sözleşme olarak vasıflandırılmıştır (Kalkan, 2004, s.96). Doktrinde teslim sözleşmesinin, özünde bir borçlar hukuku sözleşmesi olduğu ve senedin bunun ifası maksadıyla verilmesi gerektiği, bu olgunun dikkate alınarak (*consensus+res*) nitelenmesi yapılmasının hatalı olduğu belirtilerek eleştirilmektedir [Ülgen(Helvacı/Kendigelen/Kaya), 2013, s. 88].

Çekte mündemiç hakkın doğması için esaslı şart, keşidecinin senede imzasını mutlak surette el ile atmasıdır. Lüzumlu unsurları tam çek ile beyaza imzalı çekte, mündemiç hakkın doğduğu anların farklı olduğu söylenebilir. Zorunlu unsurları tam olan bir çekte hak, çekin keşideci tarafından imzalanmasından sonra ilk lehtara teslim edilmesiyle doğarken, beyaza imzalı çekte hakkın, çekin ilk lehtarına teslim edilmesi anında değil, zorunlu unsurların anlaşmaya uygun biçimde doldurulduğu anda doğduğu kanaatindeyiz. Böyle bir uygulamada çek, başlangıçtan itibaren lüzumlu unsurları taşıyormuş gibi işlem görür. Başka bir deyişle, doldurmanın hükümleri teslim anına şamil olmak üzere geriye doğru işler (Karayalçın 1970, s. 120; Tekil, 1994, s. 104; Öztan, 1997, s. 508). Dolayısıyla, beyaza imzalı çekte, üçüncü kişiler yönünden lüzumlu unsurlar tamamlanıncaya kadar ortada geçerli bir çek söz konusu değildir. Bununla birlikte, çekte veya kambiyo senetlerinde, kefalette olduğu gibi çekin unsurlarının keşideci tarafından elle yazılması konusunda bir mecburiyet söz konusu değildir. Bu itibarla, beyaza imzalı olarak lehtara teslim edilen bir çekin lüzumlu unsurlarının tekemmül ettirildiği anda mündemiç hakkın doğduğunun kabulü gerekir.

Aksi takdirde, lüzumlu unsurlara havi olmayan bir çek imzalı olsa dahi, muhatap banka tarafından ödenmeyecektir. Sonuç olarak, çekte mündemiç olan hak, lüzumlu unsurları tam ve düzenleyenin imzası havi senedin lehtara teslim edildiği anda ya da beyaza imzalı olarak lehtara teslim edilen senedin muhataba ibraz edilmesinden önce lüzumlu unsurların lehtar tarafından aralarındaki doldurma sözleşmesi ile verilen yetkiye uygun şekilde tamamlandığı anda vücut bulur. Başka bir deyişle, mündemiç hakkın senette belirmesi için kanun koyucunun öngördüğü sıkı yazılı şekil şartlarının senet üzerinde tekemmül etmesi yeterli değildir. Ayrıca, bu çekin, lehtara teslim sözleşmesi ile zilyetliğin geçirilmesi gerekir. Böylece, çekte hak ile senet iç içe geçerek bütünleşir. Bu hak, senede yerleşir ve çekin kaderine bağlı hale geldiği kabul edilir. Bu aşamadan sonra mündemiç hakkın doğduğu karinesi ortaya çıkar. Kanun koyucu, mündemiç hakkın doğmadığını ispat için çek keşidecisini defiler ile teçhiz etmiştir (Defiler için bkz. Kınacioğlu, 1999, s. 159-171; Oktay, 1986, s. 339-386; Pulaşlı, 2012, s. 61-67; Öztan, 2012, s.335-336; Poroy/Tekinalp, 2013, s. 93-99; [Helvacı (Ülgen/Kendigelen/ Kaya), 2013, s. 64-70)].

C. Senette Mündemiç Hakkın Alacaklısı Olması

Çekin ziya nedeniyle iptal davası açılabilmesi için öncelikle senetteki hakkın varlığını devam ettirmesi gerekir (11.HD, 17.04. 2013, E. 9292/ K. 7541 Eriş, 2014, s. 508). Lüzumlu

unsurları tam ve keşideci tarafından imzalanan çekin teslimi ile lehtar, muhatap bankaya karşı doğrudan doğruya talep hakkı kazanır. Dolayısıyla, çekte mündemiç hakkın alacaklısı olur. Çekte mündemiç olan hak üzerinde tasarruf edebilmek için iki şartın birlikte gerçekleşmesi gerekir. Bu şartlardan ilki, teşhise imkan verecek şekilde unsurları tam ve düzenleyen tarafın imzalanmış bir çeki zilyet olunmasıdır. Diğer ise, zilyet olunan bu çeki meşru hamil olunmasıdır (Tekil, 1994, s. 20). Burada, meşru hamilden kasıt, lüzumlu unsurları tam ve keşideci tarafından imzalanan veya beyaza imzalı çekin teslim edildiği lehtar veya çeki iktisap ettiği anda iyi niyetli hamil sıfatını taşıyan kişidir.

Çekin zayi olduğu veya zıyayı ortaya çıktığı anda senet üzerinde hak sahibi olan kişi iptali davası açabilir (TTK m. 651/II). Hak sahibi, öncelikle adına emre veya nama yazılı çeklerde lehtar ile muntazam ciro silsilesi ile veya hamiline yazılı çeki zilyet olduğunu ileri süren hamildir. Hak sahibi ifadesinden, çekin temsil ettiği hakkın mülkiyet sahibi ile birlikte bu hak üzerinde aynı hak sahibi olanları da anlamak gerekir (Sezer, 2013, s. 105; Gürühan, 2011, s.60). Kıymetli evrakın üzerinde bir hakkı temsil etmesi nedeniyle rehin (TTK m. 689) ve intifa hakkı (MK m. 794) kurulabilir. Doktrinde, senet maliki, çekin iptali için dava açmaması halinde, hukuki menfaatlerinin bulunması kaydı ile aynı hak sahiplerinin ve tahsil cirosu ile çeki devralan vekilin (Banka) iptal davası açabilecekleri kabul edilmektedir (Karayalçın, 1970, s. 356; Kınacıoğlu, 1999, s. 57; Öztürk (Dirikkan), 1990, s. 22; Pulaşlı, 2012, s. 84; Sezer, 2013, s.106; Gültekin, 2011, s.65).

Ayrıca, Yargıtay bir kararında, muhatap bankaya ibraz edilen ve kanuni yükümlülük miktarı ödenen karşılıksız çekin, muhatap bankanın başka bir şubesine gönderilirken kaybolması halinde, bankanın hamil sıfatıyla dava açabileceğine hükmetmiştir (11. HD, 16.01.2012, E. 2010/7886, K. 2012/157 Batider, Mart 2012, C.XXVII S.1, s. 367-368).

Yargıtay'ın müstakar hale gelen kararlarında keşidecinin veya çek hesabı sahibinin, ödemedenden men etme hakkı yürürlükte iken iptal davası açamayacağına hükmetmekte idi (11. HD, 18.10.2004, E. 809/ K. 9910; 11. HD, 31.01.2011, E. 2009/7835, K. 2011/901 kazancı.com). 6762 sayılı TTK m. 711/III'de keşideciye tanınan geçici tedbir niteliğindeki bu hak 6102 sayılı TTK'na alınmamıştır. Bu itibarla, 6102 sayılı TTK döneminde ödemedenden men yetkisi kaldırılan keşidecinin kanuni yasak olmadığından açacağı iptal davasında tedbir niteliğinde ödemedenden men kararı alabileceği kanaatindeyiz (Aynı yönde görüş için bkz. Gürühan, 2011, s. 64; Bozer/ Göle, 2013, s.326; Seven, 2009, s. 104).

III. Unsurları Tam Çek Yapraklarının İptaline Karar Verilmesi

Çekin iptal edilmesinden kasıt, çek üzerinde kambiyo taahhüdü ile yerleşen, mündemiç hakkın mahkeme kararı ile senetten ayrılmasıdır. Kanaatimizce, bir çekin iptal edilebilmesi için her zaman mündemiç hakkın doğması şartı aranmamalıdır. Zira, düzenleyen çekin lüzumlu unsurlarını doldurup veya doldurmadan imzaladıktan sonra, ilk lehtara teslim edemeden de kaybedebilir. Böyle bir çekin iptaline karar verebilmek için diğer şart çekin geniş anlamda kaybedilmesi, yitirilmesi. Böyle bir durumda çekin meşru hamili, senetten doğan haklarını kullanamaz hale gelir. Dolayısıyla, çekin iptali için mahkemeye müracaat etmekten başka çıkar yol kalmayabilir.

Çekin zıyayı, kanun koyucunun iptal hükmüne bağladığı hukuki bir olaydır. “Zayi” veya “zayi olma” sözcüklerinin anlamı kaybolma, yitme, kayıp, yok olmuş, elden çıkmış ve mahvolmuş olarak verilmektedir (Türkçe Sözlük, s. 2226). Kanun koyucu, “kıymetli evrakın zıyayı” konusunda bir tanım vermekten kaçınmış ve hangi hallerde söz konusu olacağı hususundaki yorumu doktrin ve içtihatlarla bırakmıştır.

Bu kapsamda, çekin zıyayı iki şekilde söz konusu olabilir. Bunlardan ilki, çekin hamilin rızası hilafında elinden çıkması suretiyle zilyetliğin kaybedilmesidir. Bu durum kanunda,

“herhangi bir surette hamilin elinden çıkmış bulunursa” (TTK m. 651, 757, 792) şeklinde ifadesini bulmuştur. Doktrinde, bu durum senedin mutlak kaybı olarak adlandırılmaktadır. Diğerleri ise, çeke doğrudan zilyet olunmasına rağmen, çekin teşhis kaydına imkan verilmeyen bir halde olmasıdır (Öztaş, 1997, s. 268; Öztürk (Dirikkan), 1990, s.8; Gültekin, 2011, s. 57; Sezer, 2013, s. 93; Gürühan, 2011, s. 6). Bu durum ise, kanunda “*tedavülü mümkün olmayacak derecede yıpranmış veya bozulmuş ya da içeriği veya ayırt edici nitelikleri tereddüde yer bırakmayacak şekilde anlaşılmıyorsa*” (TTK m. 488) şeklinde ifade edilmiştir. Doktrinde bu durum ise senedin nisbi kaybı şeklinde ifade edilmektedir. Bu tasnif, senedin mutlak kaybı halinde sadece iptal davası açılabilceği istirdat davası açılmayacağı ayırımında kullanılabilir.

Hamil yönünden, çekin nisbi kaybında zilyet olunmasına rağmen, teşhis kaydına imkan vermeyecek şekilde tahrif olması, çekin kaybedilmesine oranla daha az tehlike yarattığı söylenebilir. Böyle bir durumda, TTK m. 488 hükmüne göre çek hamili tahrif olmuş çeki keşideciye iade ederek, yeni bir çek düzenlemesini de talep edebilir (Öztaş, 1997, s. 269; Karayalçın, 1970, s. 352; Gürühan, 2011, s.120). Aynı zamanda hesap sahibi, tahrif olan çeki bankaya ibraz ederek, sistemden kaydını kapattırabilir ve bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutarın iadesini veya borcuna mahsup edilmesini isteyebilir. Çek üzerindeki zilyetliğin sürekli kaybedilmesi fiili hakimiyetin sona ermesiyle sonuçlanır. Ancak, fiili hakimiyetin kaybedilmesi çekte mündemiç olan hakkın varlığını etkilemez. Ancak, çekin iptal edilmesinde, mündemiç olan hakkın varlığı veya bu hakkın varlığının kabulü imkanı bulunuyorsa pratik bir fayda söz konusudur (Kınacıoğlu, 1999, s. 69).

Çekin kanunen emre düzenlenen bir senet olması nedeniyle üzerinde “*emre değildir*” veya benzeri bir kayıt yoksa poliçe hükümlerine göre iptal edilmesi gerekir (emre yazılı senetelerin iptali konusunda bkz. Tekil, 1994, s.71; Gürühan, 2011, s. 53-83; Gültekin, 2011, s.102-142; Öztürk (Dirikkan), 1990 s. 35-82). Ancak, doktrinde haklı olarak, hamiline yazılı bir çek ciro ile devir edilse dahi, bu durum onu emre yazılı bir çeke tahvil etmeyeceğinden TTK m. 818/I-s hükmüne rağmen hamiline yazılı çeklerin hamiline yazılı senetler zayi ve iptaline ilişkin TTK m. 661 ve devamındaki hükümleri uygulanmak suretiyle iptaline karar verilmesinin menfaatler dengesine ve kanunun sistemine uygun düşeceği ileri sürülmektedir (Kalpsüz, 1981, s.40; Bozer/Göle, 2013, s.328). Ancak, kanun koyucunun doktrinde yapılan bu haklı eleştiriyi dikkate almadan TTK m. 818/I-s hükmünde eski hükme dair esasları koruduğu gözlemlenmiştir.

VI. Unsurları Eksik Çek Yapraklarının İptaline Karar Verilmesi

Çekin lüzumlu unsurları sayma usulü ile tespit edilmiştir (TTK m. 780). Bu unsurlardan herhangi birisini içermeyen senedin çek olarak kabul edilmeyeceği belirtilmiştir. Ancak, unsurları eksik çekin, bu unsurlardan imza dışındakilerin hamil tarafından tekemmül ettirilmesiyle sıhhatli bir çek haline gelmesine kanuni bir mani yoktur. Bununla birlikte, imza dışında unsurları tam olan çekin, imzanın yetkisiz hamil tarafından tekemmül ettirilmesi mümkün değildir. Aksi halde, hamilin tekemmül ettirdiği imza ile sahte çek gündeme gelebilecektir.

Bir görüşe göre boş matbu çek yapraklarının zayi edilmesi halinde, bu çek yapraklarının muhatap bankaya ibraz edilebilmesi için mutlak surette doldurulması gerektiğinden, bu çek iptal edilebilmelidir. Diğer bir görüşe göre ise, boş matbu çek yaprakları zayi edilmesinden sonra üçüncü kişiler tarafından doldurulması halinde sahte bir çek söz konusu olacağından muhatap bankanın ödeme yapmaması gerekir. Zira, sahte imza ile düzenlenen çekten dolayı geçersizlik defi herkese karşı ileri sürülebilir (TTK m. 677). Bu nedenle, sahte çekin iptal edilmesine gerek olmadığı kanaatindeyiz.

Yargıtay ise, boş matbu çek yapraklarının iptal edilmeyeceğine, ancak düzenleyenin borçlu olmadığına tespiti için menfi tespit davası açabileceğine dair kararlar vermektedir. Ancak, Yargıtay'ın benimsediği yöntem zaman itibarıyla çekin sahte kullanılmasından sonra gündeme gelebilecek bir çözüm yoludur. Bu şartlar altında, sahte çekin ödenmesi riski ortaya çıkar. Kanaatimizce, boş matbu çek yapraklarının zayi edilmesiyle birlikte geçici önleyici tedbiri de kapsayan bir tespit kararına ihtiyaç söz konusudur. Bu itibarla, ÇekK'nın 3. maddesinin 9. fıkrasına sonuç kısmında önerdiğimiz şekilde bir bendinin eklenmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Öte yandan doktrinde, imza ve diğer unsurların eksikliği konusunda bir ayırım yapılmadan unsurları eksik çek keşide edilmesi halinde hamilin haklarının korunması konusunda kanuni bir boşluk olduğu görüşü savunulmaktadır. Bu görüşe göre, hamilin unsurları eksik bir çeki zayi etmesi halinde iptal davası açma hakkının tanınmasının doğru ve gereklidir (Bozer/Göle, 2013, s.329). Kanaatimizce, burada keşideci tarafından imzalandıktan sonra diğer lüzumlu unsurları eksik çek yapraklarının iptali için dava açılabilirliğini kabul etmek gerekir. Zira, hesap sahibinin imzasını taşımayan ancak diğer lüzumlu unsurları tam olarak kaybedilmiş çek yaprakları da boş çek yaprakları ile aynı statüde değerlendirmelidir.

A. Açık Çek Yaprakları Yönünden

Açık çek, imza dışında çekin lüzumlu unsurlarını taşımayan senettir. Ticari hayatta açık çek düzenlendiği ve tedavüle konulduğu görülmektedir. Çeke uygulanacak poliçe hükümleri arasında açık poliçeye ilişkin TTK m. 680 hükmü de sayılmıştır (TTK m. 818/l-c). Kanunu koyucu bu hükümle, açık poliçe de olduğu gibi açık çeki de kabul etmiştir.

Çekte imza dışında, lüzumlu unsurların keşidecinin el yazısı ile doldurulacağına ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Bu itibarla, çekin imzalanmak suretiyle lehtara nasıl dolduracağına ilişkin bir sözleşme yaparak teslim edilmesi mümkün ve geçerlidir. Açık çekin teslim edildiği lehtarın, bu senedi aralarındaki doldurma anlaşmasına aykırı olarak doldurması halinde, bu durumu iyi niyetli hamile karşı ileri süremeyecektir. Bu durumun tek istinası, hamilin çeki kötü niyetle iktisap etmesi veya iktisabında ağır kusurlu olması halidir. Böyle bir durumda, çek keşidecisi bu hamile açık çekin, doldurma anlaşmasına aykırı şekilde tekemmül ettirildiği itirazını ileri sürebilir (TTK m. 680). Ancak, keşidecinin bu itirazını yazılı delil ile ispat etmesi gerekir (HGK, 24.11.1999, E. 13-910/ K.993 kazanci.com).

Yargıtay lüzumlu unsurlarından bir veya bir kaç eksik ancak imzalı veya sadece imzalı çeklerin tedavüle çıkarılmasının mümkün ve geçerli olduğunu kabul etmiştir. Bu nedenle, imzalı fakat lüzumlu unsurları eksik bu çeklerin iptal edilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır (11. HD, 26.09.2012, E. 8246/ K. 14377-Eriş, 2014, 490; 26.06.2013, E. 16026/ K. 13351-Eriş, 2014, s. 486).

Bu itibarla, lüzumlu unsurları eksik ve imzalanmış veya açığa imzalı çek, teslim sözleşmesi ile ilk hamile teslim edilmeden zayi edilmiş olsa bile iptal edilmesine imkan tanımak gerekir. Bu ihtimalde ortada kanunen tedavülü yasak olmayan bir kıymetli evrak söz konusudur. Zira, açık çekin, imza dışındaki diğer lüzumlu unsurları tekemmül ettirildiğinde gerçek bir çekin ortaya çıkmasında hukuki bir engel yoktur.

B. Boş Çek Yaprakları Yönünden

Çekin ibrazında ödenmesi konusundaki mecburiyet, sahte çekin muhatap dışındaki başka banka şubesinden takas vasıtasıyla ibrazı neticesinde tahsil edilmesi riskini de beraberinde getirmektedir. Kanun koyucu TTK m. 812'de bankalar yönünden kusursuz sorumluluk ilkesini benimsemiştir. Buna göre sahte veya tahrif edilmiş çeki ödeyen banka bu zararın tümüne katlanmak mecburiyetinde kalabilecektir. Ancak, keşidecinin de sahte çek

kullanılmasında kusuru olması halinde kusur oranına göre zarar banka ile keşideci arasında paylaştırılacaktır.

Hatta, bankanın iyi niyetli müktesibe karşı hataen ödediği çek bedelini sebepsiz zenginleşme hükümlerine göre talep etmesi de mümkün değildir. Zira, çek nitelikli havale olduğundan havaleye ilişkin Borçlar Kanunu hükümleri çek hakkında da uygulama alanı bulur. TBK m. 557/I hükmüne göre havaleyi kabul ettiğini bildiren banka bundan geri dönemez. Hatayla çeki ödeyen banka çekteki havale ilişkisini kabul etmiş sayıldığından bundan geri dönerek iyi niyetli müktesibe yapmış olduğu ödemeyi geri isteyemez. Aynı şekilde böyle bir ödemeyi iyi niyetle alan kişinin de sebepsiz zenginleştiğinden söz edilemez. (11. HD, 24.06.1983, E. 3125/K. 3302 kazanci.com). Ayrıca, banka yaptığı hatalı işlem nedeniyle keşideci ile hamil de dahil olmak üzere tüm çek borçlularına karşı TTK m. 808'de düzenlenmiş olan müracaat hakkını da kaybetmiş olmaktadır (Kendigelen, 2007, s. 274).

1. Boş Çek Yapraklarının İptal Edilebileceğini Savunan Görüş

Diğer kambiyo senetlerinin aksine, boş çek yapraklarının Tebliğe uygun şekilde banka tarafından basılması veya bastırılması gerekmektedir. Uygulamada bu şekilde basılan bu boş çek koçanı imza karşılığında, çek hesabı sahibine veya yetkilisine teslim edilmektedir. Çekin banka tarafından basılması veya bastırılması ibrazında bankanın teşhis imkanını kolaylaştırmaktadır. Banka çalışanı ibraz edilen çekin imza ve lüzumlu unsurlar kontrolünü dışında sahteliğinden tereddüt etmesi halinde bu çeki mor ışığa tutarak kontrol etmektedir.

Doktrinde savunulan bir görüşe göre mahkeme boş çek yapraklarının iptaline karar verilebilmelidir Bu fikri savunanlar çeşitli gerekçeler ileri sürmektedir. Bir görüş Yargıtay 11. Hukuk Dairesi'nin 31.05.1999 tarih E. 3094/K. 4676 nolu hükmü⁹ üzerinden oluşturulmuştur. Bu görüşe göre, boş çek yaprağı sahibinin açacağı iptal davasının Yargıtay tarafından kabulünde, işlem güvenliğinin yanı sıra, hukuken zorunlulukta bulunduğu savunulmaktadır. Zira, iptal davasının reddedilme gerekçelerinin başında, boş çek yapraklarının "çek" olmadığı gösterilmektedir. Bu gerekçe, çek yaprağının sürekli boş kalacağı kesin varsayımına dayanmaktadır. Oysa, boş çek yaprağının hesap sahibi dışında üçüncü bir kişi tarafından doldurulmasıyla "gerçek çek" ortaya çıkacak, geçerli kabul edilecek ve yaratılan hukuki görünüş dolayısıyla boş çek yaprağının sahibi sorumlu tutulacaktır. Böyle bir kayıp riski dikkate alınarak, iptal davası kabul edildiğinde, usul gereği ilanlar sonucunda çek doldurulmuş olarak ibraz edilecek olursa, boş çek yaprağı sahibi bu çekin geçerli olmadığını ve geçersiz çekin kendisine iadesini dava edilecektir. Yargıtay'ın boş çek yaprağı sahibine bu imkanın tanınması çekle ödemelerin hakkaniyet üzerine çalışması ve selameti açısından mecburidir (Poroy/Tekinalp, 2013, s. 372).

Diğer bir görüşe göre, zayi edilen boş çek yapraklarının ele geçirenler tarafından doldurularak, bankaya ibraz edildiğinde ödenmeleri mümkündür. Ancak, görünüşte çek vasfı kazandırılan senetlerin bedeli, anılan kararda belirtildiği şekilde, keşideciden istenebilecek hale geldiğinde, artık ödenmeleri gerekecektir. Bu durumda keşidecinin uzun yargılama sürelerini gerektiren menfi tespit davası açarak hukuken korunmasını beklemek mağduriyetlere yol açabileceğinden çeke olan güveni sarsacaktır. Bu nedenle, yukarıdaki şartlar gerçekleştiğinde keşidecinin de zayi edilen boş çek yapraklarının iptal için dava açma hakkının olması gerektiği savunulmaktadır (Gürühan, 2011, s. 66).

Nihayet, üçüncü bir görüşe göre, bankalar müşterilerine boş çek yapraklarını teslim ederken, ödemek zorunda oldukları tutar kadar teminat almaktadırlar. Bankalar, bu çek yaprakları için yarattıkları sistem kayıtlarını kapatmak ve çek başına ödemek zorunda oldukları tutarlar iade etmek için çeklerin ibraz edilip ödenmiş olmasını ya da boş olarak teslim edilmesini talep etmektedirler. Bu nedenle, zayi olan boş çek yapraklarının bankaya

teslimi fiilen mümkün olmayacağından iptallerine karar verilebilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Seven, 2009, s. 104, dn 7).

Biz bu fikre katılmıyoruz. Zira, bir çekin iptal davasına konu olabilmesi için lüzumlu unsurları tam olmalı ve çek hesap sahibi tarafından imzalanmış olmalıdır. Zayi edilen boş çek yaprakları, hesap sahibinin imzasını taşımıyorsa sonradan doldurma ile dahi gerçek bir çek vasfını kazanamayacaktır. Başka bir deyişle, çek yaprağındaki imzanın sahte olması halinde, ortada gerçek bir çek olduğu söylenemez. Böyle bir durumda, gerçekte olmayan bir çekin iptaline karar verilerek, onun yerine geçen bir karar ihdası hukuken doğru bir uygulama olmayacaktır (Bozer/Göle, 2013, s. 328). Bu itibarla, çek hesabı sahibi boş çek yapraklarını özenle saklamalı ve zayi ettiğini muhatap bankaya bildirmelidir (Reisoğlu, 2011, s. 322; Bozer/Göle, 2013, s. 328). Aksi halde, bankanın hata ile ödemesiyle ortaya çıkan zarardan kusuru oranında sorumlu olabilir.

2. Boş Çek Yapraklarının İptal Edilemeyeceğini Savunan Görüş

Boş çek yapraklarının basılmasından sonra, çek hesabı sahibine teslimi aşamasında kaybolduğu, çalındığı veya gaspa konu olabildiği yukarıda ifade edilmişti. Böyle bir durumda, bu çeklerin üçüncü kişiler tarafından doldurulup imzalanması suretiyle çek sahtekarlığının ortaya çıkma ihtimali söz konusu olmaktadır. Ancak, keşidecinin sorumluluktan kurtulması için bankaya, çek yapraklarını boş olarak kaybettiği konusunda uyarıda bulunması gerekir (TTK m. 812). Bu uyarıdan sonra bankanın sahte bir çekin ödenmiş olmasından doğan zarara tek başına katlanması gerekir. İşte bu nedenle, doktrinde böyle bir durumda muhatap bankanın uyarılmasının yeterli olacağı ileri sürülmektedir. Zira, ortada geçerli bir çek olmadığından boş çek yapraklarının mahkeme kararı ile iptaline karar verilemeyeceği savunulmaktadır.

Bu fikri savunanlar çeşitli gerekçeler ileri sürülmektedir. Bir görüşe göre, henüz boş olan ve kambiyo hukukuna göre lüzumlu unsurları tamamlanmamış bir çek kambiyo senedi olarak kabul edilemez (Kalpsüz, 1981, s.165). Zayi edildiği ileri sürülen senet, gerçek bir çek niteliği taşımadığından, iptalinin istenmesi mümkün değildir. Ayrıca, boş çek yapraklarının iptaline karar verilmesi halinde, gerçek anlamda olmayan çek yerine geçen iptal kararı tartışmalara neden olabilecektir (Bozer/Göle, 2013, s. 328; Reisoğlu, 2011, s. 322). Bu itibarla, hesap sahibi, zayi ettiği iddiasıyla boş çek yapraklarının iptalini dava edemez. Bu görüşe göre böyle bir durumda, çek hesabı sahibi mahkemeden borçlu olmadığının tespitini isteyebilir (Reisoğlu, 2011, s. 321).

Bizde, bu görüşe şu gerekçe ile katılmaktayız: Bir kambiyo senedinin iptaline karar verilebilmesi için lüzumlu unsurları tam ve keşideci tarafından imzalanmış gerçek bir çekin zayi edilmiş olması gerekir. Başka bir deyişle, lüzumlu unsurları tam ve çek hesabı sahibi veya yetkilisi tarafından imzalanmış, şeklen gerçek bir çekin bulunması lazım gelir. Bu çekin, her zaman teslim sözleşmesi ile lehtara verilmesine de gerek yoktur. Çekin keşideci tarafından imzalanmasından sonra zayi edilmesi de mümkündür. Böyle bir durumda, keşidecinin kendi ihmali ile yarattığı hukuki görünüşe itimat eden iyi niyetli müktesibin kazanımlarının korunması gerekir. Bu itibarla, çek yaprağının iptaline karar verilebilmesi için lüzumlu unsurları tam olmasa bile en azından hesap sahibinin imzasını taşıması şarttır. Aksi halde, sahte bir çek söz konusu olacağından muhatap bankanın evvelemirde ödeme yapmaması gerekir.

3. Yargıtay'ın Görüşü

Yargıtay ise yukarıdaki görüşün aksine müstakar hale gelmiş kararlarında boş çek yapraklarının iptaline karar verilemeyeceğini içtihat etmiştir (11. HD, 31.05.999, E. 3094/K. 4676; kazancı.com). Bununla birlikte, boş çek yaprakları için açılan davada ihtiyati tedbir

kararı verilip verilemeyeceği konusunda da farklı iki karara rastlanılmıştır. Yargıtay'ın bir dairesi boş ve imzasız kaybedilen çek yaprakları hakkında ne iptal davası açılabilirliği ne de ödeme yasağı konusunda tedbir konulabileceğine hükmedilmiştir (11. HD, 09.10.2006, E. 2005/9416, K. 2006/10018 kazancı.com). Yargıtay'ın diğer bir dairesi ise çek yaprağının boş zayi edildiğini belirtmiş olmasının söz konusu çekten dolayı davacının geçici hukuki korumalara başvuramayacağı anlamına gelmeyeceğine karar vermiştir (19. HD, 22.01.2013, E. 2012/17986, K. 2013/1055 kazancı.com). Kanaatimizce, böyle bir ihtilafta geçici hukuki koruma kapsamında ihtiyati tedbir kararı verilebilmesinin şartları oluşmuştur (HMK m. 389). İhtiyati tedbir kararı verilmesi için lüzumlu unsurları tam ve imzalı bir çekin olması şartı aranmamalıdır. Boş çek yapraklarını zayi edene, böyle açık hukuka aykırılık durumunda geçici hukuki korumanın bahşedilmesi gerekir.

Yüce mahkeme bu kararlarına boş çek yapraklarının kaybedilmesi nedeniyle açılan iptal davalarında, boş çek yaprağının çek niteliğinde olmadığı veya çek vasfı taşımadığını gerekçe göstermiştir (11. HD, 29.05.2006, E. 2005/5775, K. 2006/6299). Bununla birlikte başka bir kararında hesap sahibinin zayi nedeniyle iptal davası açmasında hukuki yararı bulunmadığı, boş çek yapraklarının üçüncü kişiler tarafından doldurulması ihtimaline karşı da borçlu olmadığının belirlenmesi amacıyla bir menfi tespit davası açabileceği sonucuna varmıştır (11. HD, 25.10.1993, E. 519/ K. 6809; 11. HD, 29.05.2006, E. 2005/5775, K. 2006/6299; 11. HD, 12.07.2010, E. 2009/2193, K. 2010/8233; 19. HD, 24.01.2008, E. 2007/7131, K. 2008/303 kazancı.com).

Çekin iptali davası, zaman itibarıyla boş çek zayi edilmesinden hemen sonra, ancak unsurları doldurulup sahte imza ile muhataba ibraz edilmeden önce açılabilirliğinden iptal talebi ile birlikte ayrıca geçici hukuki koruma talep etme imkanı da sağlamaktadır. Keşidecinin borçlu olmadığının tespiti maksadıyla açılabilir olan menfi tespit davası ise zaman itibarıyla muhataba çekin ibraz edilmesinden sonra açılabilir olan davadır. Zira, boş olarak kaybedilen çek yaprağının muhatap bankaya ibraz edilmeden önce doldurulması ve imzalanması gerekir. Bu durumda, sahte çekin ödenmesi rizikosuna ortaya çıkabilir. Kanaatimizce, mevzuatımızda özellikle ödeme yasağının kaldırılması neticesinde boş çek yapraklarının zayi edilmesinden sonra hukuki koruma sağlanmasında hukuki boşluk söz konusudur.

4. Değerlendirme

Bir çekin iptaline karar verilebilmesi için öncelikle, gerçek bir çekin zayi edilmesi gerekir. Bu kapsamda, hesap sahibinin imzaladığı lüzumlu unsurları sonradan üçüncü kişiler tarafından doldurulabilecek çek yaprağının da iptaline karar verilebilirdir. Zira, sadece imzalandıktan sonra zayi edilen çek yaprağının doldurulmasıyla gerçek bir çek ortaya çıkma ihtimali söz konusu olacaktır. Böyle bir durumda, muhatap banka ve iyi niyetli üçüncü kişilerin zarara uğrama tehlikesi ortaya çıkacaktır. Keşidecinin de, böyle bir çekin ödenmesi halinde kendi kusuru ile yarattığı hukuki görünüşten sorumlu olması gerekir. Bu durumda, lüzumlu unsurları tam olmasa bile keşideci tarafından imzalandıktan sonra zayi edilen çeklerin iptal edilmesine imkan tanınması uygun olacaktır.

Öte yandan, hesap sahibi adına basılmış ancak imzasını taşımayan boş çek yapraklarının iptaline karar verilebileceği görüşüne katılmıyoruz. Zira, lüzumlu unsurları tamamlanmış olsa dahi çek hesabı sahibi tarafından imzalanmayan bir senet olduğundan gerçek veya gerçek olması ihtimali olan çek ortada yoktur. Mahkemenin iptal kararı verebilmesi için hesap sahibinin kusuru ile gerçek çek olduğuna dair yaratılmış veya yaratılması ihtimali olan hukuki görünüş bulunması gerekir. Hesap sahibinin imzası bulunmayan boş çek yapraklarının iptaline karar verilmesi, maddi olarak doğmamış kambiyo senedi yerine geçen bir kararın ihdası olur ki hukuken savunulması mümkün değildir (İptal

kararının sonuçları için bkz. Öztürk (Dirikkan), 1990, s. 84; Sezer, 2013, s. 220; Gültekin, 2011, s. 145; Pulaşlı, 2012, s. 46).

Boş çek yapraklarının kaybedilmesi halinde yetkisiz kişilerin bunları imzalamaları suretiyle şeklen de olsa ortaya sahte bir çek çıkabilecektir. Böyle bir durumda, sahte çekin ibrazı halinde muhatap banka bu çeki ödeme riski ile karşı karşıya kalacaktır. Boş çek yapraklarının ziyai halinde, mülga TTK m. 711/III gereğince keşideciye tanınan geçici önleyici tedbir mahiyetindeki ödemeden men kararı ile iptal davası, çekin ibraz edilmesinden önceki süreçte kullanılacak bir yöntem iken, Yargıtay kararlarında belirtilen menfi tespit davası sahte çekin ibraz edilmesinden sonraki bir süreçte açılabilen olan davadır. Bu nedenle, menfi tespit davası açılması sahte çekin ibraz edilmesinden önce geçici önleyici tedbir alınmasını sağlamaktan uzaktır. Bu durum, muhatap banka ile hesap sahibinin menfaatlerini korumasız bırakmaktadır.

V. Çek İptal Kararının Ortadan Kaldırılması

Düzenleyen çeki kendisi imzalamak suretiyle tedavüle çıkarmasına rağmen kötü niyetle çek yaprağını kaybettiği iddiasıyla karşılıksız işlemi yapılmasını önlemek istemesi ihtimali söz konusu olabilir. Böyle bir ihtimalde, düzenleyen mahkemeye başvurarak, çek iptalinden haberi olmayan hamilin zarara uğraması gündeme gelebilir.

Kanun koyucu, çekin iptalini TTK m. 818/I-s'de poliçenin iptaline dair TTK 757 ile 763. maddelerle 764/I maddelerine atıf yapmak suretiyle düzenlemiştir. Ancak, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nda (HUMK) mahkemece verilen çek iptal kararına karşı yasa yolu öngörülmemiştir. Bu nedenle, zayıf nedeniyle kıymetli evrakın iptal edilmesine dair kararların iptali talebi, Yargıtay uygulaması ile ortaya çıkmıştır. Yüksek mahkeme isabetli bir şekilde, kıymetli evrakın iptaline ilişkin ihtilafın, çekişmesiz yargı alanına girdiğinden ve verilen iptal kararı maddi anlamda kesin hüküm oluşturmayacağından sonradan verilecek bir karar ile değiştirilip, ortadan kaldırılabilmesine hükmetmiştir (Kararlar için bkz. Reisoğlu, 2011, s. 328 dn. 795).

Doktrinde de çekişmesiz yargı kararlarının mahiyeti itibarıyla çekişmeli yargı kararlarından farklı olduklarından, mesnetsiz veya hukuka aykırı olması halinde her zaman kararı veren mahkemeden iptalinin (ortadan kaldırılmasının) istenebileceği kabul edilmektedir (Temyiz konusundaki tartışmalar için bkz. Karayalçın, 1970, s. 365; Öztan, 1997, s. 267; Öztürk (Dirikkan), 1990, s. 70; Gürühan, 2011, s. 79).

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda (HMK) çekişmesiz yargıya ilişkin hükümler 382 ile 388. maddeler arasında düzenlenmiştir. Kıymetli evrakın iptali konusu da çekişmesiz yargı işlerinden sayılmıştır (HMK m. 382/e-6). Ayrıca, uygulamada yerleşen ve doktrin tarafından kabul edilen kanunda aksine hüküm bulunmayan hallerde çekişmesiz yargı kararlarının maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmeyeceği görüşü yasal bir düzenlemeye kavuşturulmuştur (HMK m. 388). Ayrıca, özel kanunlardaki düzenlemeler saklı kalmak kaydıyla, hukuki yararı bulunanların çekişmesiz yargı kararlarına karşı öğrenilmesinden itibaren iki hafta içinde istinaf¹⁰ yoluna başvurulabileceği düzenlenmiştir (HMK m. 387).

Bunun dışında iptal kararının, hukuka aykırı olması durumunda kararı veren hakimden ortadan kaldırılmasının istenip istenemeyeceği konusunun yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Doktrinde çekişmesiz yargının hukuki mahiyeti tartışmalıdır. Bizimde katıldığımız bir görüşe göre haklı olarak çekişmesiz yargıya tabi mahkeme kararlarının, idari mahiyette yönetime ilişkin tasarruflar olduğu görüşü savunulmaktadır. Zira çekişmesiz yargıda, karşı taraf bulunmadığından gerçek anlamda bir yargılama faaliyeti söz konusu değildir. Nitekim, çekişmesiz yargı kararlarının maddi anlamda kesin hüküm teşkil etmemesi de bu görüşü desteklemektedir (HMK m. 388) (Postacıoğlu, 1975, s. 26; Gözübüyük/Tan,

2001, s. 8). Diğer bir görüş ise çekişmesiz yargının kısmen idari kısmen yargısal karar niteliği taşıdığı yönündeki görüştür (bkz. Akil, 2013, s.929 dn 29). HMK düzenlemesinden sonra dahi, çekişmesiz yargı kapsamında verilen çek iptaline ilişkin kararın kesin hüküm teşkil etmemesinden dolayı aynı hakim tarafından gerekçesi gösterilmek şartıyla iptal edilmesi, değiştirilmesi veya düzeltilmesi mümkündür (Yılmaz, 2012, s.1620; Akil, 2013, s. 929 dn. 28).

Sonuç itibariyle, HMK'da çekişmesiz yargı kararlarının denetimini sağlamak için istinaf yolu açılmıştır. Bununla birlikte, istinafın yanında çek iptal kararının ortadan kaldırılması yolu hukuki yararı bulunan ilgililerin menfaatlerinin korunmasına hizmet etmektedir. Bu itibarla, HMK'da yapılan düzenleme kanun yolu düzenlemesinin yanında alternatif bir yol olarak çekişmesiz yargıya konu işlerden sayılan idari mahiyetteki çekin iptaline dair kararın, bu kararı veren hakim tarafından ortadan kaldırılmasının mümkün olduğunu kabul etmek gerekir.

VI. Sonuç

Kanun koyucu hamiline de düzenlenebilen çekin bankaya ibrazında derhal ödenmesi konusunda bir mecburiyet getirmiştir. Hesapta para olmasına rağmen ödeme yapılmayan veya ödemekle zorunlu olan tutarı ödemeyen banka görevlisine hapis cezası sorumluluğu getirilmiştir (ÇekK m. 7/5). Bu zorlayıcı hükümler, sahte çeklerin ödenmesi riskini artırmaktadır. Diğer riski ise, çeklerin takas sistemi ile tahsilidir. Bu nedenle, çalınmış ya da sahte imzalı çeklerin muhatap bankalar tarafından ödenmesi, uygulamada çok rastlanan rizikodur (Bu konuda bkz. Karayalçın, 1970, s. 299; İnan, Riziko 1981, s. 21; Öztan, 1997, 1116; Kendigelen, 2007, s. 254).

Zayi edilen boş çek yapraklarının kullanılması ile ortaya çıkan sahte çekin iyi niyetli müktesibe ödenmesinde bankanın kusursuz sorumluluğu söz konusu olacaktır (TTK m. 812). Ancak, bankanın zararın tümünden sorumlu tutulabilmesi için hesap sahibinin göstermekle yükümlü olduğu özen borcunun bir gereği olarak boş çek yapraklarını zayi ettiğini derhal bankaya bildirmesi gerekir. Bu itibarla, boş çek yapraklarının kullanılmasıyla ortaya çıkan sahte çeklerin ödenmesinden doğan zararların tümüne bankaların katlanması, bankaları müşkül durumda bırakabilir. Bankanın, hata ile ödediği çek bedelini sebepsiz zenginleşme hükümlerine dayanarak iyi niyetli hamilden talep edilebileceği düşünülebilir. Ancak, böyle bir ihtimalde iyi niyetli hamilin sebepsiz zenginleşmesinden de söz edilemeyecektir (BK m. 61). Ayrıca, muhatabın sahte çeki ödemekle yapmış olduğu hatalı işlem nedeniyle keşideci ve diğer çek borçlularına karşı rücu hakkını da yitirecektir. Bu itibarla, çek hesabı sahibinin kusuruna rağmen muhatap bankanın hatalı işleminden kaynaklanan zararın tek başına yüklenmesi de doğru olmayacaktır. Böyle bir durumda, mahkemeler, sahte çekin ödenmesinden doğan zararı, BK m. 114/II'nin yaptığı atıf gereğince, kusuru oranında çek hesabı sahibine de yüklemektedir (11. HD, 23.06.2011, E. 2009/14253, K. 2011/7629). Ayrıca, bu durum iktisadi yönden de çek hesabı sahibinin menfaatlerine zarar vermektedir.

Kanun koyucu, banka için boş çek yapraklarının teslimini, geri dönülemez bir gayri nakdi kredi sözleşmesi hükmünde olduğunu düzenlemiştir. Bu itibarla, banka boş çek yapraklarını teslim ettiği anda 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre karşılık ayırmak mecburiyetindedir (m. 53). Bunun için müşterisinden nakit para veya diğer maddi teminatlardan birini talep edebilmektedir. Dolayısıyla, iktisadi menfaatleri yönünden muhatap banka, her bir boş çek yaprağı için ödemekle zorunlu olduğu tutarı teminat olarak tutmayı tercih etmektedir. Bu durum, zorunlu karşılığın nakit bloke de tutulması, çek kullananların likiditesini azalmakta veya gayri nakdi kredisinin bir kısmını buna ayırmasına neden olmaktadır. Ayrıca, Merkez Bankasının Tebliğine uygun olarak basılan boş çek yaprakları görünüşe güven yaratmaktadır. Bu güven, poliçe ve bonoya nazaran sahte imzalı çeklerin ödenmesine neden olabilmektedir.

Yukarıdaki nedenlerle, boş çek yapraklarının zayi edilmesi durumunda, çek yapraklarının boş olarak kaybedildiğine dair tespit kararı mahiyetinde karar verilebilecek bir düzenleme getirilmelidir. Bu karar maddi hukuk bakımından kesin hüküm teşkil etmeyen, çek yapraklarının boş olarak kaybedildiğini tespit eden bir karar olmalıdır. Bu kararın da, çekin iptali kararında olduğu gibi iptali mümkün olmalıdır. Bu itibarla, ÇekK'nın 3. maddesinin 9. fıkrasına aşağıdaki şekilde (b) bendinin eklenmesi, çekin sürat ve güvenlik içinde tedavül etmesine de katkı sağlayacaktır.

(9) Çek yaprağı;

a) Türk Ticaret Kanunundaki unsurları taşıması kaydıyla, düzenlenen çekin bu maddede yer alan koşullara aykırı olması çekin geçerliliğini etkilemez.

b)“Türk Ticaret Kanununun 757 ile 764/İ hükümleri uygulanmak suretiyle boş çek yapraklarının zayi edildiğinin tespitine karar verilebilir.”

Kaynakça

- Akil, C. (2013). Vesayete İlişkin Olanlar Dışında Türk Medeni Kanun'da Yer Alan Çekişmesiz Yargı İşleri, *AÜHFD*, 62(4), 923-969.
- Arslan, Ç., Kayaççek, M. (2010). *5941 Sayılı Çek Kanunu Şerhi*, Ankara: Sözkesen Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
- Arslanlı, H. (1954). *Ticari Senetler Dersleri*, 3. Bası, İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Bahtiyar, M. (2013). *Kıymetli Evrak Hukuku (Ders Notları)* 11. Bası, İstanbul; Beta Basım A.Ş.
- Boyacıoğlu, C/Dülger, İ (2011). The Evaluation of Latest Developments in Turkish Check Law From Civil and Criminal Points of View, *International Journal of Arts & Sciences*, 4(22), 319-330.
- Bozer, A., Göle, C. (2013). *Kıymetli Evrak Hukuku*, Ankara: Batider.
- Can, M. (1998). Çek Hamilinin Muhatap Bankaya Karşı Hukuki Durumu, *GÜHFD*, C.II, (1-2), 63-80.
- Çelebicı, G., Kalpsüz, T., Erem, F. (1974) *İktisadi ve Hukuki Yönden Çek*, Ankara; Batider.
- Eriş, G. (2014) *Türk Ticaret Kanunu Hükümlerine Göre Kıymetli Evrak*, Ankara: Seçkin Yayıncılık A. Ş.
- Gözübüyük, G., Tan, T. (2001). *İdare Hukuku C.I, Genel Esaslar*, Ankara: Turhan Kitapevi.
- Gültekin, Ö. (2011). *Kıymetli Evrakın Zıya ve İptali*, 6. Bası, Ankara; Seçkin Yayıncılık A. Ş.
- Gürühan, C. (2011). *Çekin Zayi Olması ve İptali*, Ankara: Adalet Basım Yayın Ltd Şti.
- İnan, N. (Riziko 1981). *Çek Rizikolarından Doğan Sorumluluk*, Ankara: Batider.
- İnan, N. (1981). Özel Hukukta Karşılıksız Çek Kavramı, Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu (18-19 Aralık 1981) *Batider*, C. XI, (2), 99-118.
- Kalkan, B. (2004). *Kıymetli Evrakta Hakkın Doğumu ve Kıymetli Evrak Teorileri*, Prof. Dr. Ergun Özsunay'a Armağan içinde (87-104). İstanbul: Vedat Kitapçılık,
- Kalpsüz, T. (1981). Çek Hukukuna İlişkin Bazı Meseleler Hakkında Yargıtay Kararlarının Tahlili, Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu (18-19 Aralık 1981) *Batider*, Aralık 1981, C. XI, (2) 37-62.
- Karayalçın, Y. (1970). *Ticaret Hukuku III, Ticari Senetler (Kambiyo Senetleri)*, Ankara: Sevinç Matbaası.
- Kayar, İ. (2013). *Kıymetli Evrak Hukuku*, 7. Bası, Ankara: Seçkin Yayıncılık A. Ş.
- Kendigelen, A. (2007). *Çek Hukuku*, İstanbul; Arıkan Yayınevi.
- Kınacıoğlu, N. (1999). *Kıymetli Evrak Hukuku*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Nurkut, İ., Kıvanç, S. (1984). *Yargıtay 11. Hukuk Dairesinin Çeke İlişkin Kararları (1979-1982)*, (Kalpsüz, Turgut, Sempozyum Tartışmalar, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu I, içinde, s. 123-162.
- Oktay, S. (1986). *Poliçede Defiler*, Prof. Dr. Ernst E. Hirşh'in Hatırasına Armağan, Ankara; Batider, 339-363.
- Öztan, F. (1997). *Kıymetli Evrak Hukuku*, Ankara: Turhan Kitapevi.
- Öztürk (Dirikkan), H. (1990). *Kıymetli Evrakın Ziyai ve İptali*, Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermayesi.
- Poroy, R., Tekinalp, Ü. (2013) *Kıymetli Evrak Hukuku Esasları* 5941 Sayılı Çek Kanununun Yorumu ile Gözden Geçirilmiş 21. Baskı, İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Postacioğlu, İ. (1975). *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, 6. Bası, İstanbul: Sulhi Garan Matbbası Koll. Şti.
- Pulaşlı, H. (2012). *Kıymetli Evrak Hukuku*, Adana: Karahan Yayınevi.
- Reisoğlu, S. (2011). *Çek Hukuku*, Ankara: Cem Web Ofset San. Tic. Ltd Şti.
- Seven, V. (2009). *5838 sayılı Kanun'un Çek Hukukuna Etkilerinin Değerlendirilmesi*, İzmir Barosu Dergisi, Ocak, Yıl. 73, (1) 97-111.
- Sezer, A. (2013). *Kıymetli Evrakın Zayi Olması ve İptal Davası*, Ankara: Adalet Yayınevi.
- Tandoğan, H. (1981). *Sonraki Tarihli Çekler ve Uygulamada Ortaya Çıkardıkları Sorunlar*, Çek Hukukunda Gelişmeler Sempozyumu (18-19 Aralık 1981) Batider, Aralık 1981, C. XI, (2) 63-94.
- Tekil, F. (1994). *Kıymetli Evrak Hukuku*, İstanbul; Fakülteler Matbaası.
- Topaloğlu, M. (2005). *Bilişim Hukuku*, Adana: Karahan Kitapevi.
- Türk Dil Kurumu, (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını.
- Yasaman, H. (1998). *Çek*, 40. Yılında Türk Ticaret Kanunu, 225-230, İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Yılmaz, E. (2012). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Ankara: Yetkin Yayınevi.

Dipnotlar:

- ¹ Kanun koyucu, çekin ödeme aracı olmasını, onu poliçeden farklılaştırarak yaptığı düzenlemelerle sağlamayı amaçlamıştır. Bunlardan ilki, düzenleyenin çeki ancak bir banka nezdinde bulundurduğu para veya çekle tasarrufu kabil olan hesap üzerine düzenleyebilecek olmasıdır. Diğer ise, muhatap banka tarafından çekin kabulünün yasaklanmış olmasıdır (Öztan, 1997, s. 72). Poliçe ve bonoda dört vade türünden biri görüldüğünde ödeme ise de (TTK m. 672/II). Çek'te vadenin değil, ibraz sürelerinin esas alınmış olması da bir farklılık olarak eklenebilir.
- ² Bilindiği üzere çekte ibraz süreleri, düzenleyenin serbestçe belirleyebileceği senet üzerine yazılan tanzim tarihinden itibaren başlamaktadır. 5941 sayılı Çek Kanunu'nun Geçici 1. maddesinin 5. fıkrasında çeklerin 1.7.2017 tarihine kadar düzenleme tarihinden önce ödenmek üzere muhataba ibrazı geçersiz kılınmıştır. Böyle bir düzenleme tanzim tarihinde karşılığı olamayan bir çekin keşidesine imkan tanımıştır. Dolayısıyla, çeke ibraz süresi içinde bir kredi aracı fonksiyonu yüklenmiş ve keşideciye tutar kadar kredi açılması mümkün olmuştur. Bu kapsamda, çekin kredi aracı olduğu kabulüyle en azından 31.12.2017 tarihine kadar rehin cirosu yapılabileceğinin kabulü gerekir. Öğretide, haklı olarak çekin bir kredi aracı olarak kullanılmasıyla asli fonksiyonundan sapıldığı eleştirisi yapılmaktadır (Çelebican/Kalpsüz/Erem, 1974, s.19).
- ³ 6273 sayılı Çek Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun (2012). T.C. Resmi Gazete, 28193, 3 Şubat 2012, 2. maddesi ile 5941 sayılı Çek Kanunu'nun 3. maddesine eklenen 9. fıkra ile çekin üzerine yazılı baskı tarihinden itibaren beş yıl içinde ibraz edilmemesi halinde, muhatap bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğu sona erer. Geçici 3. maddenin 4. fıkrasına göre ise üzerinde baskı tarihi yazılmayan eski çeklerden doğan bankanın ödemekle yükümlü olduğu tutara ilişkin sorumluluğu ise 30.06.2018 tarihinde sona erer.

- ⁴ 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun (2009). T.C. Resmi Gazete, 27155, 28 Şubat 2009, 32. maddesi ile 29/6/2014 tarihli ve 6762 sayılı Türk Ticaret Kanunun 711. maddesinin 3. fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.
- ⁵ Kanun koyucu, düzenleme tarihi olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çeklerin, ibraz günü ödeneceğini emredici bir şekilde hüküm altına alarak ileri tarihli (post date) çekleri düzenlemiştir (TTK m. 795/II). Ancak, kanun koyucu 6273 sayılı Çek Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunu'nda yaptığı düzenleme ile 31.12.2017 tarihine kadar ileri tarihli çeklerin üzerinde yazılı düzenleme tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazının geçersiz olacağını da tanzim etmiştir (m. 6/5).
- ⁶ Çekin, diğer emre yazılı kambiyo senetleri gibi kamu güvenine sahip (ammenin itimadına mazhar) bir kıymetli evrak olmasının iki sonucu olduğu söylenebilir. Bunlardan ilki, çek ve içerdiği mündemiç hakkı, yetkili olmayan bir hamilden, devralan kişinin iyi niyetli iktisabının ve buna ilişkin tasarruf yetkisinin korunmasıdır. Diğeri, ise çekin sürat ve emniyet içinde tedavül etmesine yönelik kamu güveninin korunmasıdır. Böyle bir güvenin korunmaması halinde, çek kullanılmasıyla ortaya çıkacak kamu menfaati ihlal edilmiş olacaktır. Bunlardan dolayı, sahte veya tahrif edilmiş emre veya hamiline yazılı çek resmi evrakta sahtecilik suçu olarak kabul edilmiştir (CK m. 204/I, 210/I)(Bu konuda bkz. Kalpsüz, 1981, 56-57).
- ⁷ Elektronik çek kağıt tabanlı çekin e-imza ile oluşturulmuş elektronik versiyonudur. Borçlu müşteri kendi ekranında beliren elektronik çeki formunun unsurlarını tekemmül ettirdikten sonra e-imzası ile imzaladıktan sonra alacaklısına gönderir. Alacaklısı da bu çeki elektronik ortamda ulaştırır. Alacaklının bankası, söz konusu elektronik çeki muhatap bankadan tahsil ederek alacaklının hesabına aktarır. Bu şekilde ödeme veya ifa tamamlanmış olur (Topaloğlu, 2005, s. 208).
- ⁸ TTK m. 780'deki unsurları taşıyan çekin geçerli olacağını kabul etme gerekir. Çek keşide etmek için ek şartlar getiren TTK, ÇekK ve Tebliği çekin kullanımı ve çekle ödemeleri düzenleme amacı taşıyan geçersizlik yaptırımını dışında başka hukuki ve cezai sonuçları olan düzenlemelerdir (Kayar, 2013, s. 179).
- ⁹ "6762 sayılı TTK m. 730/20 madde ve bendi yollamasıyla aynı Yasanın 669 vd. maddeleri uyarınca, rızası dışında elinden çıkması nedeniyle çekin iptalini isteme hakkı hamile aittir. Böyle bir durumda keşideci aynı Yasanın 711. maddesinde öngörüldüğü şekilde muhatabı ödemekten men edebilir veya elinden çıkan çek bedelinin kendisinden istenmesi halinde borçlu olmadığının tespitini isteyebilir ancak, çek hamiline tanınan iptal davası açma hakkını kullanamaz. Mahkemece davanın öncelikle bu nedenle reddi gerekirken, boş çek yapraklarının iptalinin istenemeyeceği gerekçesine dayanılması doğru değil ise de hüküm sonucu itibarıyla doğru olduğundan gerekçesi değiştirilerek onamıştır" [(11. HD, 31.05.1999, E. 3094/K. 4676), (YKD, C. XXV, S. 11, s 1543; kazancı.com)].
- ¹⁰ İstinaf mahkemeleri faaliyete geçinceye kadar, çekişmesiz yargıda verilen kararlara karşı temyiz yoluna gidilebilir (HMK Geçici m.3).